

УДК 376.36

Бегас Л.Д.
begas1974@mail.ru

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

Відомості про автора: Бегас Людмила, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри корекційної педагогіки та психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна. У колі наукових інтересів: проблема корекції заїкання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Email: begas1974@mail.ru

Contact: Behas Lyudmila, Ph.D., senior lecturer in psychology and correctional pedagogy Uman State Pedagogical University named Paul Tuczyn, m. Uman, Ukraine. In terms of research: correcting the problem of stuttering preschool children means of theatrical activity. Email: begas1974@mail.ru

Бегас Л.Д. Використання нестандартних занять у вихованні заїкуватих дітей старшого дошкільного віку / Л.Д. Бегас // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 51. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 129-133.; **Бегас Л.Д.** Театрализованные занятия как новая образовательная технология в обучении и воспитании детей старшего дошкольного возраста с заиканием / Л.Д. Бегас // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов № 12 (90), Курск 2013. С. 173-176.; **Materialy X mezinarodni vedecko-prakticka konference «Vedecky prumysl evropskeho kontinenty – 2014» – Dil 10. Pedagogika.: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – 49-52 stran.**

Бегас Л.Д. Використання театралізації в процесі навчання та виховання дітей старшого дошкільного віку із заїканням. Художній розвиток дітей, актуалізація закладених в них природою здібностей і задатків сприяє вмінню самоорганізуватися, приймати елементарні рішення, виявляти творчу активність, ініціативність, оригінальність в різних видах творчої діяльності. Саме творчий підхід до справи є однією із умов виховання активної життєвої позиції особистості.

В сучасних педагогіці і психології відмічається вплив театралізації на психічний розвиток дитини: формування здібностей, свідомості, моральних норм та правил поведінки, емоційного розвитку. Також театралізована діяльність має великі корекційні можливості. Діти, які приймають в ній участь, знайомляться з навколишнім світом в усьому його різноманітті через образи, кольори, звуки, а вміло

поставлені запитання спонукають їх думати, аналізувати, робити висновки. Розумовий розвиток тісно пов'язаний з удосконаленням мовлення.

Використання театралізацій на заняттях з дітьми старшого дошкільного віку із заїканням підвищує мотивацію до корекційно-логопедичної роботи, розвиває комунікативні навички, допомагає дитині звільнитися від фіксації на дефекті і забезпечує корекцію порушень комунікативної сфери.

Ключові слова: театралізація, театралізована діяльність, діти старшого дошкільного віку із заїканням, корекційно-логопедична робота.

Бегас Л.Д. Использование театрализации в процессе обучения и воспитания детей старшего дошкольного возраста с заиканием. Художественное развитие детей, актуализация заложенных в них природой способностей и задатков способствует умению самоорганизоваться, принимать элементарные решения, проявлять творческую активность, инициативность, оригинальность в различных видах творческой деятельности. Именно творческий подход к делу является одним из условий воспитания активной жизненной позиции личности.

В современных педагогике и психологии отмечается влияние театрализации на психическое развитие ребенка: формирование способностей, сознания, моральных норм и правил поведения, эмоционального развития. Также театрализованная деятельность имеет большие коррекционные возможности. Дети, которые принимают в ней участие, знакомятся с окружающим миром во всем его многообразии через образы, цвета, звуки, а умело поставленные вопросы побуждают их думать, анализировать, делать выводы. Умственное развитие тесно связано с совершенствованием речи.

Использование театрализаций на занятиях с детьми старшего дошкольного возраста с заиканием повышает мотивацию к коррекционно-логопедической работе, развивает коммуникативные навыки, помогает ребенку освободиться от фиксации на дефекте и обеспечивает коррекцию нарушений коммуникативной сферы.

Ключевые слова: театрализация, театрализованная деятельность, дети старшего дошкольного возраста с заиканием, коррекционно-логопедическая работа.

Behas L.D. Theatrical use during the education preschool children with stuttering. In the transition period to the new education technologies creative personality-oriented education increases the need for the development of creativity, revealing the creative potential, formation of artistic and aesthetic values of the individual. Artistic development of children actualization in them nature abilities and inclinations promotes the ability to organize themselves, to take basic decisions, exercise creativity, initiative and

originality in various forms of creative activity. This creative approach is one of the conditions of education active social life personality. Great attention is paid to this issue in state legislation relating to education, since the child's creativity is an urgent problem of our time. This problem has been widely justification of the National Doctrine of Education Development Law of Ukraine "On Preschool Education" and "On General Secondary Education", the basic components of preschool education in Ukraine in the concept of inclusive education.

Theatrical activity has a big correction capability. Children, who take part in it, are acquainted with the world in all its diversity through images, colors, sounds, and skillfully put questions encourage them to think, analyze and draw conclusions. Mental development is closely linked to improve speech. While working on the severity of the characters remarks activated Dictionary baby, improved sound culture of speech intonation. The role played by the child remarks, she said, put the baby to the need to correct, clearly, speak clearly, it improves dialogical speech.

Use teatralizatsiy in the classroom with children older preschool children with stuttering increases motivation for speech therapy remedial work, develop communication skills, helps the child get rid of fixing defects and provides a correction of violations communicative sphere.

Key words: theatricality, theatrical activities, children older preschool children with stuttering, logaedic remedial work.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освітньої галузі в Україні відзначився особливою увагою з боку держави і суспільства до дітей з особливими освітніми потребами, зокрема із заїканням. Пошук нових шляхів впливу на повноцінне формування, розвиток і корекцію їх психофізичних якостей набуває актуальності в сфері сучасної корекційної педагогіки та спеціальної психології у зв'язку із залученням дітей до загальноосвітнього простору та бажанням надати їм вчасної допомоги в різних типах закладів та в різних формах навчання [6, с. 57].

Ідеологія освіти дітей із вадами мовлення виникла на ґрунті сучасного розуміння прав людини. Такий підхід втілюється у тенденції до розвитку інтегративних підходів у навчанні дітей із мовленнєвими розладами. На це вказують науковці М. Шеремет, В. Тарасун, С. Конопляста, В. Тищенко та інші. Дана тенденція зумовлена ратифікацією міжнародних декларацій, прийняттям українських законодавчих актів, що виголошують сприяння організаційній перебудові освіти у напрямі впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання (В. Бондар, В. Синьов, В. Тарасун, М. Шеремет, С. Конопляста, С. Федоренко, Л. Фомічова та інші) [3, с. 5; 5, с. 16].

Заїкання відноситься до одного з найпоширеніших і складних порушень мовлення. Зазвичай воно виникає в ранньому дитинстві й за відсутності необхідної допомоги, може зберігатися довгі роки. Заїкання проявляється в порушенні ритму та плавності мовлення, які виникають через різні переривання, продовження або повторення окремих звуків і

складів. Такі затримки та повторення під час вимовляння слів виникають унаслідок судом м'язів мовленнєвого апарату, супроводжуються порушенням дихання, змінами в просодичі вимови: висоті та силі звуку, темпі мовлення. Ці розлади порушують повноцінний процес комунікації, призводять до певних психологічних змін, які викликають дезадаптацію осіб із заїканням у суспільстві.

Серед різноманітних засобів корекції, пов'язаних із використанням різних видів мистецтва, одне з важливих місць займає участь в театралізації, яка сензитивно відповідає вимогам дитини щодо ігрової діяльності, відображує навколишній світ найбільш зрозумілими для неї засобами та сприяє широкій колективній інтеракції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Театралізована діяльність є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і відкриттів дитини. Вона пов'язана зі сприйманням і відтворенням засобами театралізованого мистецтва образів, які створюються після знайомства з літературними творами (А. Богуш). У сучасних наукових дослідженнях багатьох вчених (Г. Костюшко, Н. Нечай, Л. Серих, В. Шахрай) визначено, що театралізована діяльність має величезні можливості для збагачення та розкриття творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Роль театралізованої діяльності у всебічному розвитку дітей дошкільного віку висвітлено у працях Л. Артемової, О. Аматьєвої, Р. Жуковської, Ю. Рубіної. Дослідники доводять, що театралізована діяльність має значні можливості щодо творчого самовиявлення особистості в період дошкільного дитинства [1, с. 45; 2, с.29].

Театралізована діяльність стосовно дітей дошкільного віку визначається вченими по-різному: «театральна діяльність», «театралізована діяльність», «театралізація» (Л. Артемова, А. Богуш), «театральна-ігрова діяльність» (О. Аматьєва), «театралізація за сюжетами літературних творів» (Ю. Косенко). У енциклопедичному словнику юного глядача театралізована діяльність трактується як вид мистецтва, який відображає дійсність художніх сценічних образів, тобто, художніх уявлень актором якогось явища чи ситуації та показ ним цього в мистецтві. Діє засобами міміки, жестів, пантоміміки, є одним із засобів культурного та естетичного виховання, відображає особливості розвитку суспільства і тісно пов'язана з його загальною культурою [1, с. 42; 2, с. 27; 8, с. 326].

Отже, театралізована діяльність дає широкі можливості для всебічного розвитку мовлення дитини. Але як засіб корекції порушення мовлення і, зокрема, заїкання на сьогодні вона не знайшла свого відображення у працях вчених дослідників, хоча використання театралізації в корекційно-розвиваючому процесі дозволяє в цілому підвищити рівень графічної, ігрової діяльності та комунікативної компетентності дітей.

Основний матеріал. Невеличкі театралізовані вистави дають можливість виховання звукової культури мовлення дітей, навчання сприймання мовлення оточення, розуміння його, розрізнення на слух близьких за звучанням словосполучень і слів, швидкість їх вимови,

тобто розвиває у дітей слухову увагу та слухове сприйняття. Театралізації також сприяють формуванню дикції, артикуляції, голосової динаміки та вмінню управляти своїм голосовим апаратом. Голос дитини в дошкільному віці ще досить нестійкий: деякі діти говорять дуже тихо, ледве чути, інші, навпаки – крикливо. Не всі можуть регулювати гучність власного голосу та швидкість вимови слів. Актори ж вимовляють слова з різною голосністю (пошепки, тихо, голосно) та в різному темпі (швидко, помірно, повільно).

За умови правильного, цілеспрямованого і активного використання засобів виразного читання, засобів театралізованої діяльності, ігор та ігрових завдань, на наш погляд, можна досягти гарних результатів у подоланні дитячого заїкання. Крім того, все це додасть до логопедичних занять більше позитивного, більше зацікавленості і активності кожної дитини.

Театр – синтетичний вид діяльності, який поєднує в собі слово, образ, музику, танець, малювання. Він має свій пізнавальний момент, своє відображення світу на відміну від інших видів мистецтва (живопису, скульптури, музики, поезії). До роботи з театралізації послідовно залучається значна кількість художніх творів. Зазвичай, один твір (вірш, казка) розглядається на протязі трьох занять.

Основою логопедичних занять з театралізованим супроводом є використання, як спеціального допоміжного мовленнєвого матеріалу малих фольклорних форм (потішок, примовок, забавлянок, лічилок, народних дитячих пісенок тощо), художніх творів (віршиків, маленьких оповідань, казок). Робота з літературним матеріалом привчає дітей уважно слухати, добирати слова-рими, чітко та досить голосно їх вимовляти. Дані заняття проводяться з усіма дітьми по підгрупам та індивідуально, послідовно реалізуючи такі завдання:

- Розуміння дитиною себе: розвиток вміння впізнавати себе у дзеркалі, на фотографії, у відеофільмі, розпізнавати свій емоційний стан, оцінювання його.
- Формування вміння за допомогою міміки показувати настрій: радість, гнів, подив, переляк, засмучення тощо.
- Розвиток навиків емоційного спілкування дітей один з одним та з дорослими.
- Навчання немовленнєвим (міміка, пантоміміка, жест) та мовленнєвим засобам спілкування.
- Навчання проявам своїх почуттів та настроїв у відповідності з сюжетом театралізації.
- Формування основ моральної поведінки.
- Навчання найпростішій імпровізації.
- Розвиток просторово-часовій орієнтації (створення мізансцен, зміна пір року).
- Розвиток загальної моторики в процесі використання імітаційних рухів.

Елементи перевтілення під час театралізації допомагають краще розуміти характери персонажів, мотиви їх поведінки. Під час підготовки до театралізації дітям надається змога роздвигатися костюми, відтворити найхарактерніші рухи перед дзеркалом. Ця робота вимагає від дітей самостійності. Одягаючи костюми, діти вчаться перевтілюватися в героїв і розповідати іншим від імені персонажа про свій зовнішній вигляд, характер, про те, що вони вміють робити.

В процесі логопедичних занять обов'язково використовуються вправи для відпочинку. Зміст етюдів, що розігруються в процесі відпочинку дітей, повинен бути близьким до теми заняття. Ці вправи сприяють розвитку вмінь доволіно керувати своїми діями та емоціями.

Серед дітей старшого дошкільного віку із заїканням, які проходять курс занять з використанням театралізації спостерігається високий рівень розвитку спілкування. Це свідчить про вплив театралізованої діяльності на реальну ситуацію розвитку дитини, її соціалізацію. Діти із задоволенням приймають ситуації, не відчувають страху перед необхідністю висловити своє особисте відношення до різних видів діяльності, продемонструвати свої знання за допомогою знаків, з готовністю приймають допомогу дорослих і однолітків. У них спостерігається зародження співчуття, переживання в процесі проведення занять, коли систематична робота з розпізнання емоційного стану героїв театралізації призводить до стійкого усвідомлення найпростіших емоцій.

Під час навчання у дітей проявляються елементи творчого відношення до діяльності: вони завжди можуть пояснити появу в образі нового символу. Діти більш уважно відносяться до завдання, більш вдало моделюють різні ситуації і виражають своє відношення до соціального та природного світу, який оточує їх.

Театралізація є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і відкриттів дитини. Це – конкретний результат. Але не менш важливо, що заняття з використанням театралізації розвивають емоційну сферу дитини, спонукають її співчувати героям, переживати разом з ними події вистави. «В процесі цих переживань, – як зауважував психолог і педагог, академік Б. Теплов, – виникають відповідні відносини і моральні оцінки, які мають більшу силу, ніж оцінки, які просто засвоюються». Таким чином, театралізована діяльність – важливий засіб розвитку у дітей емпатії, тобто здібності розпізнавати емоційний стан людини за мімікою, рухам, інтонацією, вміння уявляти себе на його місці в різних ситуаціях. Щоб радіти radoщами інших та співчувати чужому горю, потрібно вміти за допомогою уяви зайняти місце іншої людини, подумки стати на її місце [7, с. 44].

Участь у театралізації дозволяє формувати досвід соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожний літературний твір або казка для дітей дошкільного віку завжди мають виховну спрямованість (дружба, доброта, чесність, сміливість), завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, але й серцем. І не тільки пізнає, але й висловлює

власне відношення до добра і зла. Улюблені герої стають зразками для наслідування. Саме здатність дитини до такої ідентифікації з улюбленим героєм дозволяє педагогам через театралізацію позитивно впливати на дітей. Відомий композитор Д. Кабалевський в книзі «Виховання розуму і серця» так писав про значення мистецтва для дітей: «Залишаючи враження на все життя, воно вже в ці ранні роки дає нам уроки не тільки краси, але й уроки моралі. І чим багатіше ці уроки, тим легше та успішніше розвивається духовний світ дітей. Якість і кількість цих уроків в першу чергу залежать від батьків та від вихователів дитячих садків. Адже відомо, що маленькі діти активно відносяться до того, що викликає їх цікавість» [4, с. 48].

Педагог, який використовує в корекційній роботі театралізацію зобов'язаний:

- створювати умови для творчої активності дітей (заохочувати до творчості, розвивати здібності вільно триматися під час виступу, спонукати до імпровізації за допомогою міміки, виразних рухів, інтонації);
- долучати дітей до театрального мистецтва (знайомити з театральними жанрами, з різними видами театрів);
- забезпечувати взаємозв'язок театралізованої з іншими видами діяльності в єдиному педагогічному процесі;
- створювати умови для спільної театралізації дітей та дорослих.

У відповідності до інтересів дітей можлива організація роботи різноманітних студій («Ляльковий театр», «Театральний салон», «У гості до казок»). Корисно, коли робота студій ручної праці, музичної, театралізованої, студії з малювання об'єднується. Це може бути концерт, вистава, або свято, до якого готуються учасники усіх студій. В таких загальних заходах кожна дитина стає членом колективу, який об'єднує спільна мета.

Використання театралізації в корекційно-логопедичній роботі та накопичення емоційного досвіду у дітей – тривала робота, яка потребує участі батьків. Активізації їх зацікавленості сприяють тематичні вечори, під час яких батьки і діти є рівноправними учасниками. Тематика таких вечорів може бути різноманітна, наприклад: «Наші улюблені казки», «Веселі історії», «Несподівані зустрічі». Бажано залучити батьків до активної участі в таких вечорах у якості виконавців ролей, авторів сценаріїв, декораторів, костюмерів в будь-якому випадку співпраця педагогів і батьків буде сприяти інтелектуальному, емоційному та естетичному розвитку дітей.

Висновки. Експериментальна перевірка використання театралізації на логопедичних заняттях з корекції заїкання дітей старшого дошкільного віку засвідчила її ефективність і доцільність застосування в спеціальних дошкільних навчальних закладах. Зіставлення кількісних характеристик прояву заїкання дітей старшого

дошкільного віку з невротичною та неврозоподібною формами заїкання дозволило простежити значне позитивне покращення мовлення. Залучення дітей старшого дошкільного віку зі заїканням до творчого процесу не тільки зменшує ступінь прояву заїкання та фіксованості на ньому, але й значно впливає на розвиток мовлення в цілому та міжособистісну комунікацію. Крім того, творчі завдання привносять більше позитивності, зацікавленості та активності кожній дитині, сприяють розкриттю творчого потенціалу дітей, набуттю досвіду співробітництва та співтворчості між дітьми та дорослими.

Театралізовані вистави значно збільшують мотивацію дітей до контролю мовленнєвих висловлювань, ефективно впливають на розвиток мовленнєвого дихання, створюють умови, що сприяють покращенню темпо-ритмічної основи мовлення, сприяють розвитку моторики, підвищують комунікабельність.

Сучасному етапу розвитку системи освіти притаманні пошук і розробка нових технологій навчання і виховання дітей. В якості пріоритетного використовується діяльний підхід до особистості дитини. Одним з видів такої діяльності, яка широко використовується в процесі виховання та навчання дітей старшого дошкільного віку із заїканням є театралізація – найпоширеніший вид дитячої творчості, драматична форма відображення вражень у дітей, яка має стихійний характер і проявляється незалежно від бажань дорослих.

Бібліографія

1. **Аматьєва О.П.** Розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній-ігровій діяльності / О. П. Аматьєва // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 42-48.
2. **Богуш А. М.** Дошкільне дитинство: його сьогоднішнє і майбутнє / А. М. Богуш // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теор. збірник. – 2008. – Вип. 14. – С. 27-30.
3. **Бондар В. І.** Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці: навч. посіб. / В. І. Богуш. – К.: Наш час, 2005. – 176 с.
4. **Кабалевский Д.Б.** Воспитание ума и сердца / Д.Б. Кабалевский. – М.: Просвещение, 1984. – 205 с.
5. **Конопляста С. Ю.** Комплексний підхід до подолання заїкання у юнаків: навчально-методичний посібник / С. Ю. Конопляста, Т. Морозова. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 144 с.
6. **Рудницька О. П.** Педагогіка загальна та мистецька / О. П. Рудницька – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2005 – 57 с.
7. **Теплов Б.М.** Психологія музикальних способностей / Б. М. Теплов // Избранные труды: в 2 т. / Б. М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985. – Т. 1. – С. 42-52.
8. **Энциклопедический** словарь юного зрителя. – М.: Педагогика, 1989. – С. 326.

References

1. Amat'yeva O.P. Rozvytok tvorchykh zdibnostey doshkil'nykiv u teatral'no-ihroviy diyal'nosti / O. P. Amat'yeva // Pedagogika i psykholohiya. – 1997. – № 1. – S. 42-48.
2. Bohush A. M. Doshkil'ne dytynstvo: yoho

s'ohodennya i maybutnye / A. M. Bohush // Humanitarnyy visnyk DVNZ «Pereyaslav-Khmel'nyts'kyu derzhavnyu pedahohichnyu universytet imeni Hryhoriya Skovorody»: naukovo-teor. zbirnyk. – 2008. – Vyp. 14. – S. 27-30.
3. Bondar V. I. Problemy korektsiynoho navchannya u spetsial'niy pedahohitsi: navch. posib. / V. I. Bohush. – K.: Nash chas, 2005. – 176 s.
4. Kabalevskyy D.B. Vospytanye uma y serdtsa / D.B. Kabalevskyy. – M.: Prosveshchenye, 1984. – 205 s.
5. Konoplyasta S. Yu. Kompleksnyu pidkhid do podolannya zayikannya u yunakiv: navchal'no-metodychnyy posibnyk / S. Yu. Konoplyasta, T. Morozova. – K.: NPU im. M. P. Drahomanova, 2005. – 144 s.
6. Rudnyts'ka O. P. Pedahohika zahal'na ta mystets'ka / O. P. Rudnyts'ka – T.: Navchal'na knyha – Bohdan, 2005 – 57
7. Teplov B.M. Psykholohyya muzykal'nykh sposobnostey / B. M. Teplov // Yzbrannyye trudy: v 2 t. / B. M. Teplov. – M.: Pedahohyka, 1985. – T. 1. – S. 42-52.
8. Entsyklopedycheskyu slovar' yunoho zrytelya. – M.: Pedahohyka, 1989. – S. 326.

Авторський внесок: Бегас Л.Д. – 100%
Дата відправлення статті 18.03.17 р.

УДК 376-053.5-056.264 : 616.89-008.444.9

О.Б. Бєлова
alena-belova77@yandex.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ АГРЕСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Відомості про автора: Бєлова Олена Борисівна кандидат, педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Україна. Email: alena-belova77@yandex.ua

Contact: Belova Olena the Profesor of Pedagogical Sciences, Kamyanets` - Podilskyi Ivan Ohienko National University, Department of Correction and Social Pedagogies and Psychology, Kamianets-Podilsky, Ukraine.

Email: alena-belova77@yandex.ru

Bielova O. The study of the aggression state of the junior schoolchildren with the disorders of speech development / International Journal of Pedagogy, Innovation and New Technologies. – Warsaw.: Maria Grzegorzewska University, Vol. 2, No. 2, 2015, pp. 76-81. ;
Bielova O. The study of the instrumental aggression in the junior schoolchildren with the disordered speech development / International